TELEKGERENDÁS

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV 2017

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés, köszöntő 3

Telekgerendás bemutatása 6

Örökségünk 9

Eltérő karakterű településrészek 14
Településközpont területe 15
Lakóterületek a településközpont körül 16
Változással érintett területek 17
Kertek a 47-es út mellet 19
Gazdasági területek 19
Beépítésre nem szánt terület 21

Építészeti útmutató 23

Magasság

Telepítés *23*
Építménymagasság 24
Színek 25
Tető hajlászög 25
Tetőforma 25
Kerítések 26
Kertek 27
Homlokzatképzés 28

Mai példák 29

Utcák, terek 30

Hirdetések, reklámtáblák 33

BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ

Telekgerendás Önkormányzata fontos feladatának tekinti, hogy a község polgárait és a másutt élő, ám településünk iránt érdeklődő személyeket, gazdasági társaságokat, civil és egyházi szervezeteket tájékoztassa a községben történtekről, azt itt levő lehetőségekről.

Ez a könyv valamennyi érdeklődő számára arról kíván tájékoztatást adni, hogy az épített és természeti értékeink, örökségünk mit nyújt, továbbá a példákon keresztül azt szeretné érzékeltetni, milyen körülmények és feltételek mellett lehet településünkön építkezni, beruházást megvalósítani.

Telekgerendás jelenének legnagyobb értéke, hogy képes a folyamatos megújulásra, a pozitív változásokra és teszi ezt úgy, hogy közben tisztelettel őrzi múltja hagyományait. Hiszem, hogy e kettőnek csak együtt van valós társadalmi szerepe, hiszen az elődöktől kapott szellemi örökség ad nekünk erőt ahhoz, hogy élhető községet hagyjunk majd utódainkra.

Arra törekszünk, hogy e könyvvel is hasznos, mindenki számára közérthető információt nyújtsunk át, amely a mindennapokban örömmel és egyben haszonnal forgatható.

Ránkli Ferenc

Telekgerendás Község polgármestere

Telekgerendás külterületének túlnyomó részét mezőgazdasági területek borítják, a település jellemzően a mezőgazdaságból, ill. az ehhez kapcsolódó gazdasági tevékenységekből él. A Településképi Arculati Kézikönyv célja az építészeti hagyományok és elvárások bemutatása mellett a táji, természeti értékek, a termelési hagyományok figyelembe vétele mellett a föld rendeltetésszerű használatának biztosítása.

Telekgerendás belterületi része, főként É-i és D-i irányból kisparcellás kertes területekkel határolt, mely jó átmenetet jelent a nagyparcellás szántók felé. A település Ny, D és K felől jelentős szélességű véderdősávokkal van körülvével, mely egyedi jellegzetesség e térségben. Telekgerendáson napjainkban is mezőgazdasági területek uralják a tájat. A mezőgazdasági területek túlnyomó része szántó, melyet a majorok és tanyák környékén lévő kisebb-nagyobb erdőfoltok, a dűlőutak, a vasút mentén, ill. a települést szegélyező erdősávok tarkítanak.

A kisparcellás szántóterületek a belterület közvetlen környékén jellemzőek. Telekgerendás agrárjellegű település az itt lévő vállalkozások jelentős része állattartással, állattenyésztéssel, növénytermesztéssel és az ezekhez kapcsolódó szolgáltatásokkal foglalkozik.

A térségre jellemző meleg, száraz éghajlat elsősorban a szárazságtűrő kultúráknak kedvez. Telekgerendás szántóterületein is túlnyomórészt melegigényes, szárazságtűrő növényeket, búzát, kukoricát termesztenek.

TELEKGERENDÁS BEMUTATÁSA

Telekgerendás az Alföld délkeleti részén, a Békési-sík kistáj területének D-i részén fekszik. A település kedvező természeti adottságai – elsősorban talaj- és éghajlati adottságai – a mezőgazdaság számára nyújtanak térnyerési lehetőséget. A táj arculatát évszázadok óta a mezőgazdasági termelés – kezdetben főként az állattenyésztés (gyepterületek), később az egyre nagyobb teret hódító földművelés (szántóterületek) - határozza meg.

A település a Közép-Békési kistérség egyik községe, amely a megyeszékhely Békéscsabától DNy-i irányban helyezkedik el. A település belterületét DK-i oldalról a Békéscsaba-Orosháza-Szeged vasútvonal, míg ÉNy-i irányból a Békéscsabát Szegeddel összekötő 47-es számú főút határolja. A település közigazgatási területe 7237 ha, ebből 109 ha a belterület. A lakónépesség 1376 főből áll.

Telekgerendás 1952-ben alakult önálló községgé, addig Békéscsabához tartozott. Nevét a belterületet határoló első dűlőútról kapta.

A rendszerváltást megelőzően a község gazdasági hátterét három termelőszövetkezet és a Békéscsabai Állami Gazdaság jelentette. Ezek közül napjainkra csak egyetlen szövetkezet maradt fenn.

Ugyanakkor a település alkalmazkodóképességét is jól mutatva mára két hatalmas, mezőgazdasággal foglalkozó gazdasági társaság (AGROMAG Kft, KITE Zrt) térségi telephelyei találhatók itt. Egy harmadik betelepülése folyamatban van, így a mezőgazdaság szinte valamennyi területe megtalálható lesz a településen, biztosítva a megfelelő gazdasági hátteret a község számára.

A terület őslakosai tanyás gazdálkodást folytató szlovák földművesek voltak, akik a csabai határban telepedtek le a XVIII. század második felében. Az 1890-es évekre megépült az egyházi iskola, kialakultak a „tanyasorok", a szlovák nyelvet beszélő evangélikus vallású közösségek, melyek tagjai a XX. század közepére már magyarul is beszéltek. Az 1940-es évek második felében a megüresedett tanyákba a „lakosságcsere" során Csehszlovákiából áttelepített magyarokat és a fővárosból deportált családokat költöztettek be. Az '50-es évek gazdasági változásai, a tsz-ek létrehozása a tanyák elnéptelenedéséhez vezetett. A '90-es évek eleji gazdasági átalakulása némi reményt nyújtott a külterület lakóhelyként is történő használatára, lényeges változás azonban még nem következett be; a külterületen lakók száma a település lakosainak ma is csupán elenyésző része.

ÖRÖKSÉGÜNK

Ahogyan az előzőekben ismertettük, Telekgerendás 1952-ben alakult községgé, így az örökség meghatározó elemei a táji, természeti értékek, és csak igen kevéssé az építészeti értékek.

Telekgerendás külterületének meghatározó tájalkotó elemei, a tájtörténet élő emlékei a mezőgazdasági termelés létesítményei: a tanyák és a majorok. A tanyák legnagyobb része mára megsemmisült, a megmaradókat átalakították, így jelenleg már csak a meglevők elhelyezkedése jelent olyan adottságot, melynek megléte értéket jelent a tájba-illeszkedés és a használói számára hasznos környezeti kialakítás miatt.

A majoroknál szintén a beépítés jellege, a fásított környezet az, ami új mezőgazdasági major létesítése esetén is követendő példa lehet.

Az épített örökség meghatározó elemei a templomok. Telekgerendáson – kialakulásának története miatt nem lehet ez a jelkép többszáz éves ugyan – a modern XX. századi templom a településközpont meghatározó eleme.

A településközpontban található iskola udvarán tölgyfák, platánfák és vadgesztenyefák a településközpont meghatározó, helyi védett egyedei. Meghatározó jellegzetesség a parkosításban gazdag, rendezett közterek jelenléte.

A temetőben levő vérszilvafák alkotta fasor és facsoport helyi védett és a terület meghatározó táji eleme.

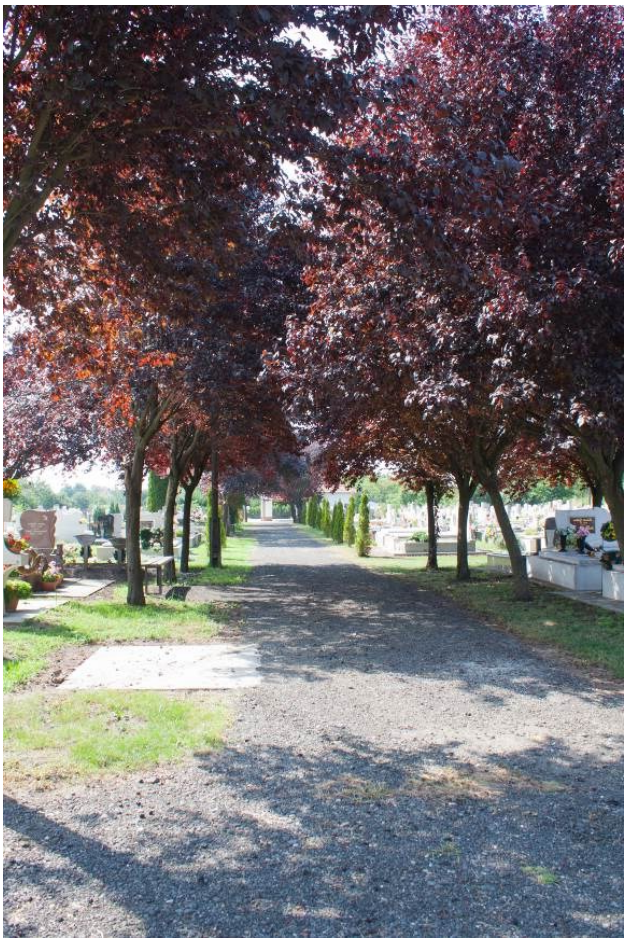

A Dózsa György utcában található kút egyedi tájérték. A mögötte levő közterületi platánfa helyi védett és mindegyik a településközpont meghatározó eleme.

A vasút a településkialakulásában fontos szerepet töltött be. A tégladíszítéses állomás épület a korszak jellegzetes építészeti alkotása, amely még ma is őrzi ezt a kialakítást. A tégladíszítések mellett a nyílászárók legtöbbje még az eredeti állapotban maradt fenn. Az azonos stílusban épített vasúti őrházzal együttest alkotnak. Épített értékek és egyedi tájértékek is egyben.

A 47-es és 44-es főutakat összekötő út mellett levő vegyes összetételű fasor szép példa a külterületi fasorokra; egyben helyi védett is.

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

A település belterülete szabályos derékszögű utcahálózatból áll, melyek a 47-es főútra merőleges és azzal párhuzamos hálózatot alkotnak. A térképen névvel is ellátott főutak csaknem kétszer olyan szélesek, mint az ezekhez kapcsolódó, többségében a 47-es főútra merőleges mellékutcák. A belterülethez csatlakozó gazdasági területek elsősorban az úthálózathoz és a vasúti területhez igazodnak.

Telekgerendás igazgatási területe hat jól elkülöníthető karakterű területre osztható fel. Ezek a következők:

1. Településközpont területe,
2. Lakóterületek a településközpont körül,
3. Változással érintett területek,
4. Kertek a 47-es út mellett,
5. Gazdasági területek,
6. Beépítésre nem szánt terület.

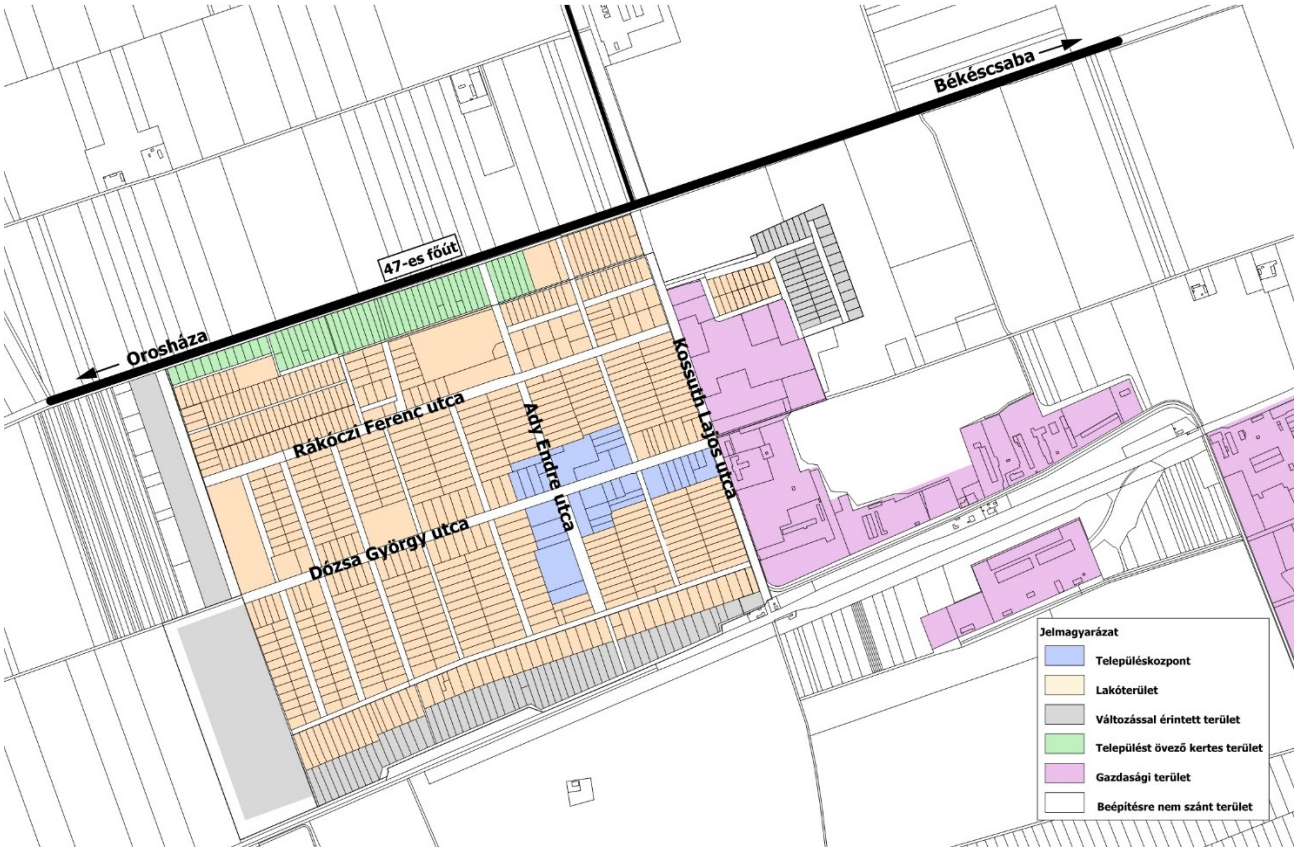

Településközpont

A településközpont területe a 47-es úttal párhuzamos, széles Dózsa György utcához kapcsolódik. Ez a terület az, ahol a község – alapfokú, de abban teljes körűen megtalálható – intézményei helyezkednek el. Az intézmények lakóépületekkel vegyesen települtek.

Ezen a területen földszintes és egyemeletes épületeket egyaránt megtalálunk egymás mellett, vegyesen.

A jellemző elhelyezkedés szabadonálló, ahol a meghatározó ill. hosszabb homlokzathoz kapcsolódó tető gerincvonala az utcavonallal párhuzamosan helyezkedik el. Igaz ez abban az esetben is, amikor a tető kontyolt kialakítású.

E jellemzők alól talán csak az Egészségház jelent kivételt, de itt a meghatározó homlokzat a templom körüli park térfalát jelenti, így a tető gerincvonala utcára merőleges.

Lakóterületek

Elsősorban a lakóterületeknél figyelhető meg az, hogy a főutak szélessége csaknem kétszer akkora mint a 47-es főútra merőleges mellékutcáké. Jellemzően ezekben a szűk utcákban jelenik meg máig egységesen az '50-es, '60-as évek sátortetős lakóépülete. A keskeny utcák miatt az előkert és az áttört kerítés logikus és a továbbiakban is megtartandó. A tetőformák közé utcára merőleges gerincvonallal továbbra sem javasolt építeni.

Az előkertes épületelhelyezés a szélesebb főutcák mentén is jellemző. Ugyanakkor a több 10 éven át meglevő építés miatt az illeszkedő épületmagasságok mellett a tetőformák kialakítása vegyes képet mutat.

A település legújabb beépítésű lakóterülete – amely mellett még beépítetlen, változtatásra kijelölt mezőgazdasági területek vannak – a belterület északkeleti szélén található. Itt egységes beépítés alakult ki, amely már a hagyományos magyar falusi lakóházak formavilágát idézi vissza az oromfalas kialakítással és az utcára merőleges gerincvonalú nyeregtetővel. Ugyanakkor az épületek mérete és a tetőterek beépítése egyértelműen jelzi, hogy a mai kor épületeit láthatjuk itt.

Változással érintett területek

A változással érintett egyik terület a lakóterület és a vasút között elhelyezkedő kertes terület. Ezek jellemzően olyan kertes területek, amelyeken kisebb-nagyobb gazdasági épület is megtalálható. Ezek némelyikében akár életvitel-szerűen laknak. Mivel mély telkekről van szó, a vasúttól a védőtávolság betartásával és megfelelő alaprajzi elhelyezéssel, tájolással tényleges lakóépületek is elhelyezhetők. Ezért távlatban ez belterületi lakóterületi felhasználásra tervezett.

A kertes területek egy részén már megjelent a lakóterületi felhasználás. Az épület befejezetlensége jól jelzi a változási folyamatot. Ugyanakkor azt is meg kell állapítani, hogy ezen új épület formája, tömegaránya kellemes, visszaidézi a hagyományos falusi lakóházak arányait.

A község legújabb lakóterülete mellett további, ma még mezőgazdasági hasznosítású terület van kijelölve lakóterületi felhasználásra.

Kertek a 47-es út mellett

A 47-es főút mellett kertes terület található. Ez a fásításban gazdag terület védelmet jelent a lakóterület számára, így megtartása indokolt még akkor is, ha itt is elmondhatjuk, hogy a kertekben álló épületek közül igen sokat lakóépületként használnak. Igaz ez talán azért – ellentétben a vasút melletti kertekkel – , mert a közúti forgalomból származó környezeti terhelés nagyobb mint a vasúti forgalomból származó, különösen akkor, ha számolhatunk a vonal villamosításával.

Gazdasági területek

A belterülethez kapcsolódó gazdasági területek jellemzően a mezőgazdasághoz kapcsolódnak. Megtalálhatunk itt szárítót, gép- és terménytárolót ugyanúgy, mint az adott üzemek irodaépületeit. Ezen telepek némelyike már a Békéscsabai Állami Gazdaság idejében is állt, ugyanakkor a néhány éves épületállomány is igen jellemző. A telepeken szabadonálló beépítéssel találkozunk, az épületek közvetlen kialakítása pedig elsősorban a funkciótól és a benne használt technológiától függ.

Szerencsés adottság a KITE telepe mellett a mezőgazdasági repülőtér jelenléte is.

A 47-es főútról is jól látszik a meglevő gazdasági terület. Kiterjedésének nagysága innen érzékelhető igazán. Ugyanakkor az is jól látszik, hogy a területen belül erdőfoltok helyezkednek el ill. egy-egy telephely is fásított, ami védelmet jelent a lakóterület számára és tájképi szempontból is kedvezőbb megjelenést eredményez.

Beépítésre nem szánt terület

A beépítésre nem szánt terület a közigazgatási terület legnagyobb része. Telekgerendás a Maros hordalékkúp szélén található, amely Hazánk egyik legmélyebben fekvő területe. Ennek ellenére ill. ezzel együtt is, továbbá a térségre jellemző meleg, száraz éghajlat elsősorban a szárazságtűrő kultúráknak kedvez. Telekgerendás szántóterületein is túlnyomórészt melegigényes, szárazságtűrő növényeket, búzát, kukoricát, napraforgót termesztenek. A mezőgazdasági területek túlnyomó része szántó, melyet a majorok és tanyák környékén lévő kisebb-nagyobb erdőfoltok, a dűlőutak, a vasút mentén, ill. a települést szegélyező erdősávok tarkítanak.

Telekgerendás külterületének meghatározó tájalkotó elemei, a tájtörténet élő emlékei a mezőgazdasági termelés létesítményei: a tanyák és a majorok. E két kép egy még megmaradt tanyát ill. egy majort mutat be.

A beépítésre nem szánt területen új tanyák és a majorok utódaként ún. mezőgazdasági üzemi területek alakíthatók ki.

A beépítésre nem szánt terület két meghatározó vonalas infrastrukturális eleme a 47-es számú főút és a Békéscsaba-Orosháza-Szeged vasútvonal. Ez utóbbit erdősávok kísérik, míg a közút mentén foltszerűen helyezkednek el telepített erdők.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Az alábbi fejezet célja, hogy segítséget nyújtson néhány gyakran felmerülő építészeti, városépítészeti kérdésben. Tesszük ezt oly módon, hogy a Telekgerendáson meglevő adottságokat is figyelembe véve mutatjuk be azokat a válaszokat, amelyek a legtöbb esetben működőképesek lehetnek. Ugyanakkor, mivel a településesztétika nem objektív kategória, a bemutatott példák nem jelentenek kizárólagos megoldást, ám az esetek többségében bemutatják, hogyan kerülhetők el a legáltalánosabb hibák. Ezek nem építési előírások vagy nem a szabályzat rajzi és fényképi megjelenítése, de felhívja a figyelmet az illeszkedés kérdésére, a tradíciókhoz történő alkalmazkodás fontosságára.

TELEPLÍTÉS

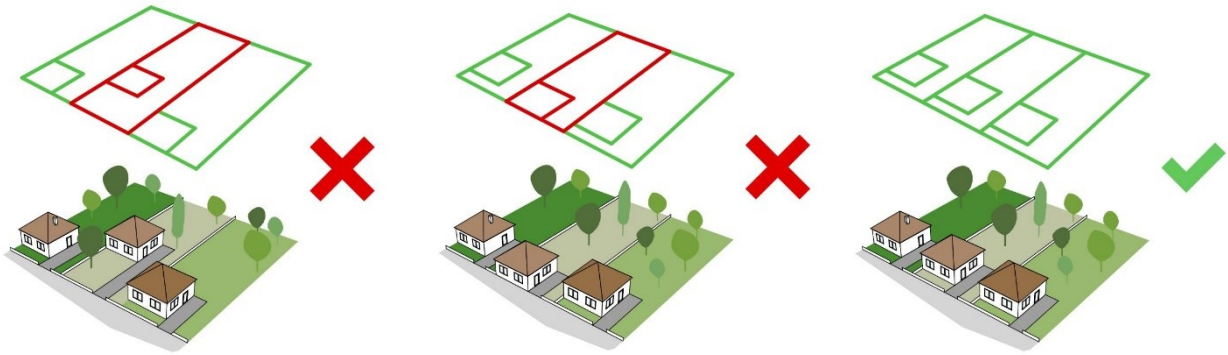

Jellemző a lakóterületeken a sátortetős épület előkerttel, oldalhatárra építve. Az előkert nélküli elhelyezés ugyanúgy hibás, ahogyan a kialakultnál mélyebb előkert alkalmazása.

Kialakult építésmód az utcára merőleges gerincvonalú nyeregtetős lakóépület, előkerttel. Az utcai telekhatárra építés ebben a környezetben nem megengedhető.

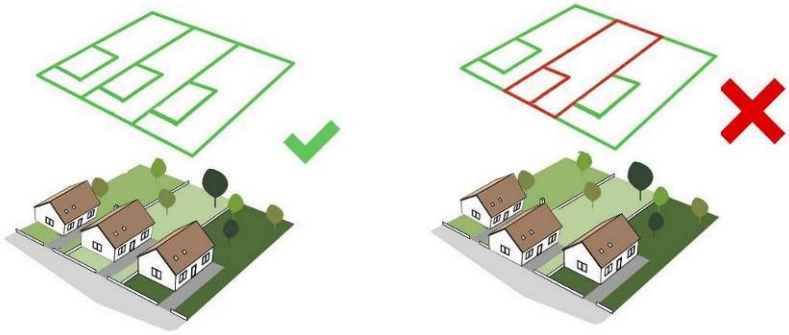

ÉPÍTMÉNYMAGASSÁG

Új épület magasságával a meglevő, kialakult épületekhez igazodni kell. Sem a magasabb, sem pedig az alacsonyabb építés nem megoldás.

SZÍNEK

Az ábra a környezettől és a magyar hagyományoktól teljesen idegen színhasználatot mutat.

TETŐ HAJLÁSSZÖG

A magyar építési hagyományokra a 35-38°-os tetőhajlásszög jellemző. Mind a meredekebb mind pedig a laposabb tetődőlés tájidegen, ráadásul az éghajlati viszonyainkhoz sem alkalmazkodik.

TETŐFORMA

Sátortetős kialakult környezetben igazodó lehet a kontyolt nyeregtető is. Oromfalas utcai tömegforma estén az utcával párhuzamos gerinci tömegrész „hátrahúzása" megfelelő eredményt adhat. A sokszorosan tagolt tetőforma felesleges bonyolult is nem helyeselhető.

KERÍTÉSEK

Telekgerendáson jellemző az épületek előkertes elhelyezése. Értelemszerűen ilyenkor az utca és a telek határvonalán megjelenik a kerítés. Azért, hogy az előkert is „bekapcsolódjon" az utcai térérzetbe, mindenképpen áttört kerítés építése kívánatos. Ennek különösen a szűk utcák esetében van jelentősége. A fényképeken néhány helyben meglevő jó példát mutatunk be kiegészítve azt rajzi megjelenítéssel is.

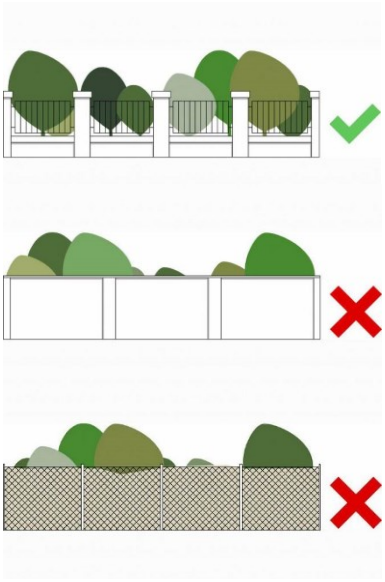

KERTEK

A kertek a településkép szerves részét képezik. Igaz ez a közterületi kertekre – melyek közül a legnagyobb területet a magánszemélyek előtti utcán találhatjuk, általuk gondozva – és az áttört kerítések mögötti elő- és oldalkertekben levőkre egyaránt. Telekgerendáson mind a közkertek mind pedig a magánkertek szépen gondozottak, kellemesen hatnak a járókelőkre még a legnagyobb meleg és szárazság esetén is. Minden bizonnyal segítik a megmaradásukat a belterületet körbeölelő erdősávok, fásított kertek.

Szerencsés, hogy az évelő növények mellett a színpompás egynyári virágok is igen elterjedtek.

HOMLOKZATKÉPZÉS

A homlokzatképzésnél az anyaghasználat mellet a színeknek is nagy szerepe van. A fotón látható épületen a természetes eredetű fa dominál, ami hagyományos építőanyag. A meleg színek mellett még a fehér műanyag nyílászárók használata sem feltűnő. A fa használata mellett a festett vakolat, a nemesvakolat, lábazatként tégla és kő használata jellemző. Nyílászárók anyagaként a fa mellett mára megjelent a műanyag is.

MAI PÉLDÁK

A fényképeken két olyan épületet láthatunk, melyek tömegaránya, tetőformája a magyar építészeti hagyományokhoz illeszkedik. A jó arányok miatt még az itt szokatlan, de szerencsére visszafogott kék szín is elfogadható. Ráadásul mindkét épület hasonló épületeket magába foglaló környezetben található.

UTCÁK, TEREK

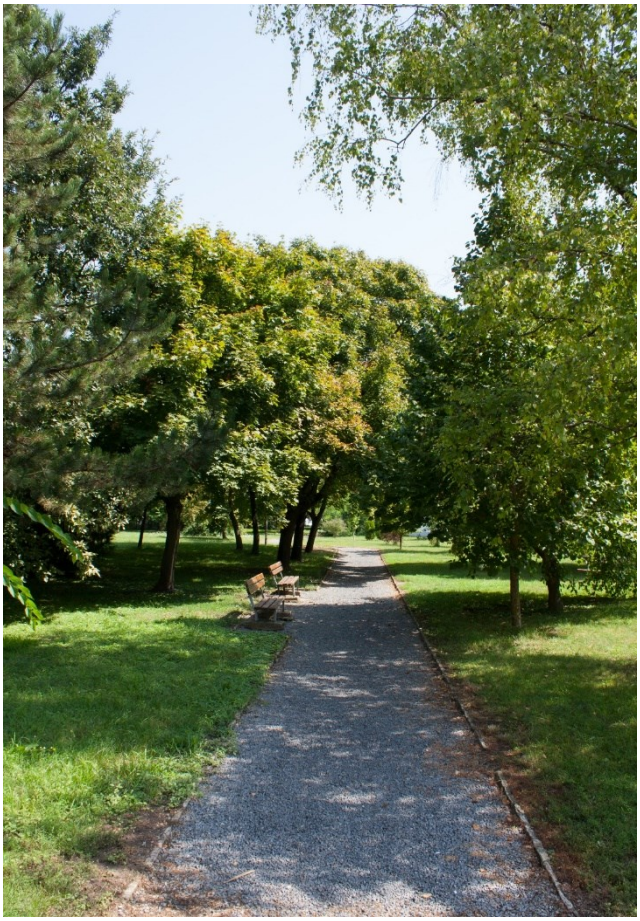

Telekgerendás nagy előnye a környezetében levő hasonló nagyságrendű település legtöbbjével szemben utcáinak, köztereinek igényes kialakítása és fenntartása.

A gazdag növényállományú köztereket, a fasorokkal szegélyezett utcákat mutatják a képek. Ezek nemcsak igényesen lettek kialakítva, hanem a folyamatos fenntartásra is nagy gondot fordít a település. A legértékesebb egyedek, fasorok, csoportok helyi védelmet élveznek mind a belterületen mind pedig a beépítésre nem szánt külterületen. Ez a védelem a mindennapokban meg is valósul, éppen ezért a lakosság saját magával és az ide betelepülni szándékozóval szemben is hasonló elvárásokat fogalmaz meg és érvényesít is.

Bár a központban is nyílt árkos csapadékvíz elvezetés van, ez is rendezett, így nem merül fel igényként a zárt rendszerű elvezetés. A településközpontban a gyalogos számára készülő új burkolatok kiselemesek, ezzel is javítva a környezeti minőséget.

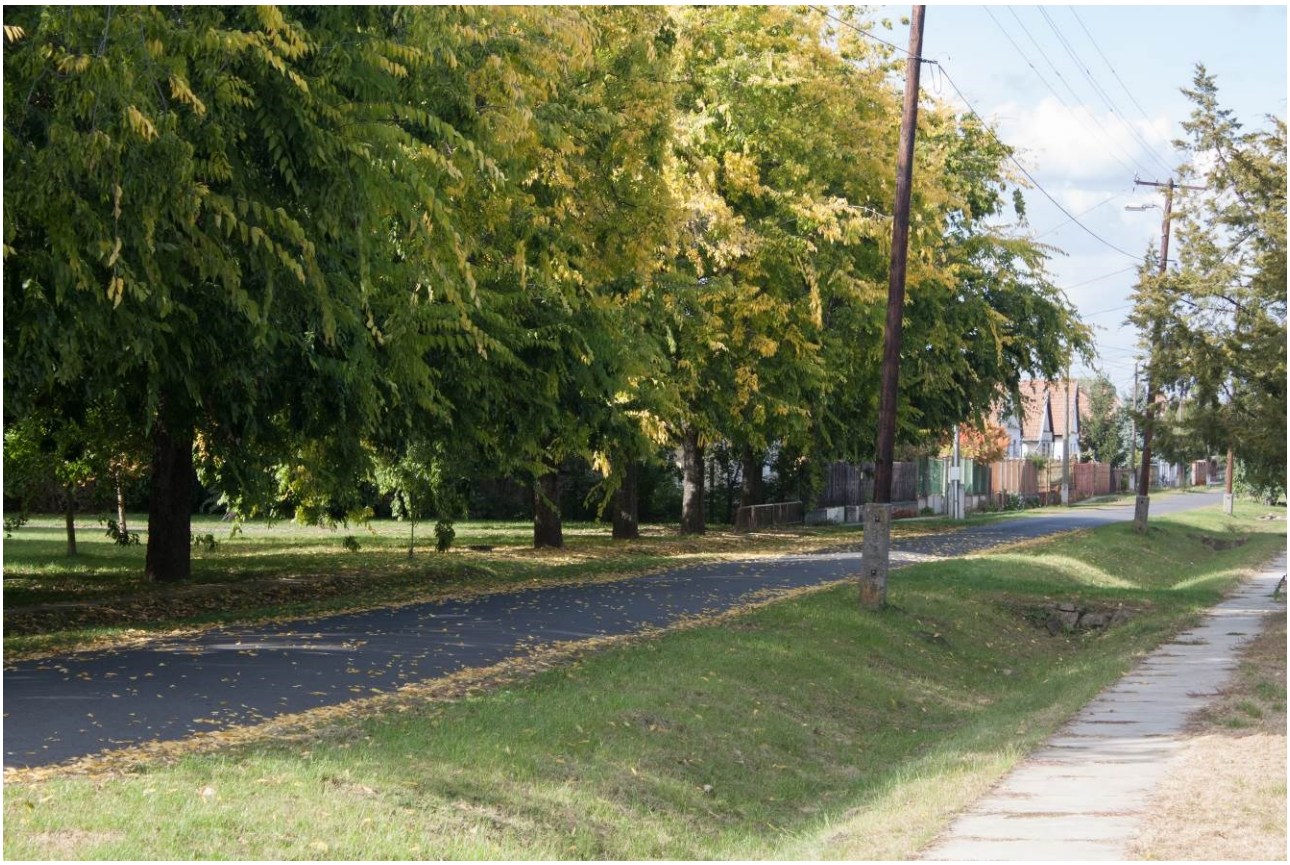

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

A kifejezett reklámok nem jellemzőek. Elsősorban olyan reklámfeliratot ill. hirdetést lehet látni, ami egy-egy gazdasági társaság sajátja. Hirdetési felület az Önkormányzat épülete melletti közterületen található. Itt közérdekű információkat helyeznek el, időről-időre változóan. Ezt mutatja a második kép. A saját arculatot megjelenítő reklámokkal, cégérekkel szemben csak annyit érdemes megfogalmazni, hogy azok saját tulajdonon történő elhelyezés esetén se módosítsák a hordozó felület (homlokzat, kerítés) jellegét. A látottak ennek megfelelnek.

IMPRESSZUM

TELEKGERENDÁS KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

Telekgerendás honlap címe:	www.telekgerendas.hu
Telekgerendás email címe:	titkarsag@telekgerendas.hu
Telekgerendás postai címe:	5675 Telekgerendás, Dózsa György u. 13.
Telefon:	+36-66/482-147
Polgármester:	Ránkli Ferenc
Polgármester email címe:	titkarsag@telekgerendas.hu
Megbízott főépítész:	Novodomszki Pál
Főépítész email címe:	novodomszki@gmail.com
Szerkesztette:	Benkő Lajos, Torma Gyöngyi,
Szöveg:	Torma Gyöngyi
Természeti környezet:	Szászné dr. Várkonyi Adrienn
Fényképek:	Benkő Lajos
Ábrák:	Lechner Nonprofit Kft.

Telekgerendás, 2017.